

IJTIMOY FASILITATSIYANING HARBIY JAMOADAGI O'RNI

Mashrabov Xolbek Kenja o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Jamoat Xavfsizligi Universiteti kursanti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ijtimoiy fasilitatsiya tushunchasi, uning psixologik mohiyati hamda harbiy jamoalar faoliyatidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Harbiy xizmatchilar faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari, jamoa ichidagi o'zaro munosabatlar, motivatsiya, intizom va jangovar tayyorgarlik jarayonida ijtimoiy fasilitatsiyaning namoyon bo'lishi yoritilgan. Shuningdek, ijtimoiy fasilitatsiyaning harbiy jamoa samaradorligini oshirishdagi ahamiyati hamda uni rivojlantirishning psixologik va pedagogik yo'llari bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *ijtimoiy fasilitatsiya, harbiy jamoa, harbiy psixologiya, motivatsiya, jamoaviy faoliyat, liderlik, jangovar tayyorgarlik, ijtimoiy ta'sir.*

Bugungi kunda Qurolli Kuchlarda xizmat qilayotgan harbiy xizmatchilar nafaqat jismoniy, balki yuqori darajadagi psixologik tayyorgarlikka ham ega bo'lishlari zarur. Zamonaviy harbiy operatsiyalar murakkab sharoitlarda amalga oshirilishi sababli harbiy jamoalarning jipsligi, o'zaro ishonchi va hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan ijtimoiy-psixologik omillar, jumladan, ijtimoiy fasilitatsiya hodisasi harbiy faoliyat samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Ijtimoiy fasilitatsiya - shaxsning boshqalar ishtirokida faoliyat samaradorligining ortishi yoki ayrim hollarda pasayishini ifodalovchi psixologik hodisadir. Mazkur hodisa harbiy jamoalarda xizmat faoliyati, jangovar mashg'ulotlar, rahbarlik va jamoaviy qarorlar qabul qilish jarayonida yaqqol namoyon bo'ladi.

Ijtimoiy fasilitatsiyaning nazariy asoslari

Ijtimoiy fasilitatsiya psixologiyada XIX asr oxiridan boshlab o'rganila boshlagan. Bu hodisa dastlab amerikalik psixolog **Norman Triplett** tomonidan sportchilar faoliyatini kuzatish asosida ilmiy asoslangan. Keyinchalik **Robert Zajonc** ushbu nazariyani rivojlantirib, boshqalarning mavjudligi insonning fiziologik faolligini oshirishi va bu holat yaxshi o'zlashtirilgan vazifalarda natijani yaxshilashi, murakkab vazifalarda esa aksincha ta'sir ko'rsatishini ilmiy jihatdan izohlab bergan.

Ijtimoiy fasilitatsiyaning asosiy mazmuni shundan iboratki, inson yolg'iz ishlagandagiga qaraganda jamoa ichida yoki kuzatuvchilar oldida boshqacha faoliyat yuritadi. Agar vazifa yaxshi o'zlashtirilgan bo'lsa, jamoa ishtiroki samaradorlikni oshiradi. Murakkab yoki yangi vazifalarda esa kuchli hayajon natijaga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

Harbiy faoliyat aynan jamoaviy hamkorlikka asoslanganligi sababli mazkur hodisa alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Harbiy jamoada ijtimoiy fasilitatsiyaning namoyon bo'lishi

Harbiy jamoa qat'iy intizom, yagona maqsad va o'zaro mas'uliyat tamoyillariga asoslangan ijtimoiy tizim hisoblanadi. Harbiy xizmatchilar mashg'ulotlar, navbatchilik, xizmat vazifalari va jangovar tayyorgarlik davomida doimiy ravishda birgalikda faoliyat olib boradilar.

Bunday sharoitda ijtimoiy fasilitatsiya quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- ✓ harbiy xizmatchining xizmat vazifalarini yanada mas'uliyat bilan bajarishi;
- ✓ jamoa oldida yuqori natija ko'rsatishga intilish;
- ✓ o'zaro nazorat va mas'uliyat hissining kuchayishi;
- ✓ jamoaning umumiy maqsadiga sodiqlikning ortishi;
- ✓ harbiy intizomning mustahkamlanishi.

Mashg'ulot vaqtida tajribali harbiy xizmatchilar yosh askarlar uchun ijobiy namuna bo'lib xizmat qiladi. Bu esa yangi xizmatchilarning kasbiy ko'nikmalarini tezroq shakllantirishga yordam beradi.

Harbiy jamoada motivatsiya va ijtimoiy fasilitatsiya

Motivatsiya harbiy faoliyatning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Jamoada xizmat qilayotgan harbiy xizmatchilar bir-birining muvaffaqiyatidan ruhlanadi. Ayniqsa sog'lom raqobat muhiti mavjud bo'lgan harbiy bo'linmalarda xizmat sifati sezilarli darajada oshadi.

Ijtimoiy fasilitatsiya quyidagi motivatsion omillarni kuchaytiradi:

- ❖ xizmatga mas'uliyatli munosabat;
- ❖ kasbiy mahoratni oshirish istagi;
- ❖ jamoa oldidagi obro'ni saqlash;
- ❖ harbiy sharaf va vatanparvarlik tuyg'ularining rivojlanishi;
- ❖ rahbar va safdoshlar ishonchini oqlashga intilish.

Natijada harbiy bo'linmalarda umumiy jangovar tayyorgarlik darajasi ortadi.

Harbiy rahbarning roli

Harbiy rahbar ijtimoiy fasilitatsiyani samarali boshqaruvchi asosiy shaxs hisoblanadi. Qo'mondonning adolatli munosabati, xolis baholashi va shaxsiy namunasi jamoada sog'lom psixologik muhit yaratadi.

Rahbar quyidagi vazifalarni bajarishi lozim:

- ✓ jamoada o'zaro hurmatni shakllantirish;
- ✓ harbiy xizmatchilarni rag'batlantirish;
- ✓ konstruktiv tanqid madaniyatini rivojlantirish;
- ✓ sog'lom raqobatni qo'llab-quvvatlash;
- ✓ psixologik xavfsizlik muhitini yaratish.

Bunday boshqaruv uslubi harbiy xizmatchilarning o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etishiga xizmat qiladi.

Ijtimoiy fasilitatsiyaning ijobiy va salbiy tomonlari

Har qanday psixologik hodisa singari ijtimoiy fasilitatsiyaning ham **ijobiy** va **salbiy** jihatlari mavjud.

Ijobiy jihatlari

- ❖ faoliyat samaradorligi oshadi;
- ❖ jamoa jipsligi mustahkamlanadi;
- ❖ xizmat intizomi kuchayadi;
- ❖ o‘zaro yordam rivojlanadi;
- ❖ kasbiy mahorat tezroq shakllanadi;
- ❖ mas’uliyat hissi ortadi.

Salbiy jihatlari

- ✓ ortiqcha hayajon ayrim harbiylarda xatolarni ko‘paytirishi mumkin;
- ✓ kuchli nazorat stressni kuchaytiradi;
- ✓ yangi yoki tajribasiz harbiy xizmatchilar o‘z imkoniyatlarini to‘liq namoyon eta olmasligi ehtimoli mavjud;
- ✓ salbiy jamoa bosimi noto‘g‘ri qarorlarning qabul qilinishiga olib kelishi mumkin.

Shuning uchun harbiy psixologlar va qo‘mondonlar ushbu omillarni hisobga olgan holda psixologik tayyorgarlik ishlarini tashkil etishlari zarur.

Harbiy ta’lim tizimida ijtimoiy fasilitatsiyani rivojlantirish

Harbiy oliy ta’lim muassasalari va o‘quv markazlarida ijtimoiy fasilitatsiyani rivojlantirish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilishi mumkin:

- ❖ guruhli treninglar tashkil etish;
- ❖ jamoaviy mashg‘ulotlar sonini oshirish;
- ❖ liderlik ko‘nikmalarini rivojlantirish;
- ❖ psixologik treninglardan foydalanish;
- ❖ harbiy-vatanparvarlik ruhidagi tadbirlarni ko‘paytirish;
- ❖ tajribali harbiylarni mentor sifatida jalb etish.

Bunday tadbirlar harbiy xizmatchilarning o‘zaro ishonchini mustahkamlaydi hamda jamoaviy samaradorlikni oshiradi.

Xulosa

Ijtimoiy fasilitatsiya harbiy jamoa faoliyatining samaradorligini oshiruvchi muhim ijtimoiy-psixologik omillardan biridir. Harbiy xizmatchilar o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, sog‘lom raqobat, jamoaviy mas’uliyat va samarali rahbarlik xizmat natijalariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. To‘g‘ri tashkil etilgan psixologik muhit jangovar tayyorgarlik sifatini oshirish, intizomni mustahkamlash hamda harbiy jamoaning jipsligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Kelgusida harbiy psixologiya sohasida ijtimoiy fasilitatsiyaning turli harbiy bo‘linmalar faoliyatiga ta’sirini empirik tadqiqotlar asosida o‘rganish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zajonc, R. B. Social Facilitation. Science, 1965.
2. Triplett, N. The Dynamogenic Factors in Pacemaking and Competition. American Journal of Psychology, 1898.

3. Myers, D. G. Social Psychology. New York: McGraw-Hill.
4. Baron, R. A., Branscombe, N. R. Social Psychology. Pearson.
5. Андреева Г. М. Социальная психология. Москва.
6. Karimova V. M. Ijtimoiy psixologiya. Toshkent.
7. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarida ma'naviy-ma'rifiy va psixologik tayyorgarlikka oid me'yoriy-uslubiy adabiyotlar.